

NÂNG CAO HIỂU BIẾT TÀI CHÍNH CỦA SINH VIÊN VIỆT NAM VÀ MỘT SỐ KHUYẾN NGHỊ VỚI CÁC CƠ SỞ GIÁO DỤC ĐẠI HỌC

TRẦN ĐÌNH VÂN - NGUYỄN VĂN ĐỨC*

Ngày nhận: 28/5/2024

Ngày phản biện: 30/5/2024

Ngày duyệt đăng: 18/6/2024

Tóm tắt: Trong bối cảnh Việt Nam đẩy mạnh chiến lược tài chính toàn diện, nhiệm vụ nâng cao hiểu biết tài chính cho sinh viên nói riêng, tăng cường giáo dục tài chính nói chung là một nhiệm vụ trọng yếu, thể hiện rõ tính cấp thiết. Vai trò của các cơ sở giáo dục đại học tại Việt Nam cần được thể hiện rõ trong chiến lược tài chính toàn diện cũng như trong nhiệm vụ nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên. Kế thừa các kết quả nghiên cứu định tính và định lượng đã công bố, bài viết tổng hợp và hệ thống các kết quả chủ yếu, trên cơ sở thực trạng hiểu biết tài chính của sinh viên, phân tích và đánh giá những thuận lợi và thách thức trong việc nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam. Bài viết đề xuất một số giải pháp và khuyến nghị với cơ sở giáo dục đại học nhằm nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam.

Từ khóa: hiểu biết tài chính; nâng cao; sinh viên; cơ sở giáo dục đại học

IMPROVING STUDENTS' FINANCIAL LITERACY AND RECOMMENDATIONS FOR HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstracts: In the context of promoting comprehensive financial strategy in Vietnam, improving financial literacy of students in particular, enhancing financial education in general is an important task, clearly showing urgency. The role of higher education institutions in Vietnam should be clearly shown in the comprehensive financial strategy as well as in the task of improving students' financial literacy. Inheriting the results of qualitative and quantitative researches, this paper synthesized and the systematized of major research results, then basing on the reality of students' financial literacy, analyzing and evaluating the advantages, challenges in improving financial literacy of Vietnamese students. The paper also proposed a number of recommendations to higher education institutions in order to improve the financial literacy of Vietnamese students.

Keywords: financial literacy; improve; student; higher education institution.

1. Đặt vấn đề

Trong xã hội hiện đại, mức độ hiểu biết của mỗi cá nhân về tình hình kinh tế - xã hội và xu thế phát triển toàn cầu là những điểm nhấn góp phần nâng cao giá trị bản thân. Đặc biệt, mức độ hiểu biết tài chính của mỗi cá nhân trong xu thế phát triển kinh tế hiện nay một mặt củng cố nền tảng kiến thức - kỹ năng cần thiết của cá nhân trước những yêu cầu của công việc và các hoạt động kinh doanh, đầu tư cá nhân, mặt khác những lợi thế từ hiểu biết tài chính sẽ tạo ra "tấm khiên" phòng ngừa rủi ro, bảo vệ cá nhân và gia đình trước những rủi ro và biến cố bất lợi về kinh tế, tài chính có thể gặp phải trong đời sống nói chung, trong quản trị tài chính cá nhân nói riêng. Hiểu biết tài chính là một tiền đề cần thiết cho mỗi cá nhân trong hoạch định tài chính cho bản thân, cho gia đình. Một nền tảng hiểu biết tài chính vững chắc có thể giúp các cá nhân đánh giá được những biến động có thể xảy ra trong tương lai, trên cơ sở đó có thông tin và căn cứ lập các kế hoạch tài chính hướng tới mục tiêu tối đa hóa lợi ích một cách hiệu quả hơn.

Tại Quyết định số 149/QĐ-TTg ngày 22/01/2020 của Thủ tướng Chính phủ phê duyệt chiến lược tài chính toàn diện quốc gia đến năm 2025, định hướng đến năm 2030 đã xác định các mục tiêu của chiến lược, trong đó mục tiêu nâng cao hiểu biết tài chính cho người dân và doanh nghiệp được xem là một trong các mục tiêu then chốt. Đồng thời Quyết định 149/QĐ-TTg cũng xác định rõ các nhiệm vụ "Giáo dục tài chính, nâng cao năng lực và kiến thức tài chính; bảo vệ người tiêu dùng tài chính" là một trong 5 nhiệm vụ chủ yếu của chiến lược tài chính toàn diện quốc gia đến năm 2025, định hướng đến năm 2030 [2]. Các nhiệm vụ và giải pháp cụ thể nhằm giáo dục, nâng cao năng lực tài chính và kiến thức tài chính (các khía cạnh cơ bản của hiểu biết tài chính) có đề cập đến nội dung xây dựng và triển khai các chương trình đào tạo, giáo dục về kiến thức và kỹ năng tài chính cho các đối tượng khác nhau, trong đó có đối tượng học sinh, sinh viên của các cơ sở giáo

* Trường Đại học Công đoàn

dục đại học. Có thể nói sinh viên Việt Nam hiện được coi là đối tượng cần được ưu tiên giáo dục để nâng cao hiểu biết về tài chính cá nhân. Bởi lẽ, đây là nhóm đối tượng dễ mắc sai lầm do tuổi trẻ, nhiều khát vọng làm giàu nhưng kỹ năng và kiến thức tài chính cũng như kinh nghiệm tài chính còn nhiều hạn chế. Bên cạnh đó, sinh viên còn là đối tượng có nhu cầu học cao, có khả năng tiếp thu kiến thức và kỹ năng cao. Đồng thời cũng là nhóm có thể tạo ra được sự lan tỏa về hiểu biết tài chính cá nhân cho cộng đồng khá lớn...[6]. Một số kết quả nghiên cứu gần đây nhận định sinh viên Việt Nam, kể cả sinh viên đang theo học các ngành về tài chính - ngân hàng hay kinh tế, được đánh giá là yếu về kiến thức tài chính, hiểu biết tài chính. Mức độ hiểu biết tài chính của sinh viên không đồng đều giữa các nhóm sinh viên ở các năm học khác nhau, vùng miền khác nhau, ngành học khác nhau [4].

Như vậy, trong điều kiện đẩy mạnh chiến lược tài chính toàn diện tại Việt Nam, nhiệm vụ nâng cao hiểu biết tài chính cho sinh viên nói riêng, cho các cá nhân trong độ tuổi thanh niên nói chung là một nhiệm vụ trọng yếu, cần được đầu tư tập trung và thực hiện một cách bài bản, hệ thống và khoa học, theo lộ trình thống nhất, toàn diện. Vai trò của các cơ sở giáo dục đại học được thể hiện rõ nhất khi bàn tới tính khả thi hay mức độ đáp ứng hiệu quả nhiệm vụ nói trên, bởi lẽ nhóm đối tượng sinh viên nói riêng và thanh niên, người lao động nói chung trải qua giai đoạn học tập tại các cơ sở giáo dục đại học với một tỷ lệ không nhỏ. Đây cũng là nhóm đối tượng có khả năng lan tỏa hiểu biết tài chính tới các nhóm đối tượng khác một cách thuận lợi và dễ dàng, là lớp kế cận dần trở thành nòng cốt trong lực lượng lao động quốc gia. Do đó, phát huy vai trò và tiềm lực của hệ thống cơ sở giáo dục đại học với nhiệm vụ nâng cao hiểu biết tài chính người dân, nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên nói riêng trở nên cấp thiết.

Nhằm khái quát thực trạng hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam và đề xuất các giải pháp, khuyến nghị nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên, trên cơ sở kế thừa các kết quả nghiên cứu đã công bố về hiểu biết tài chính nói chung, hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam nói riêng, chúng tôi tổng hợp và hệ thống hóa các đánh giá và nhận định của các tác giả trước đó về hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam, rút ra những đánh giá về sự thay đổi, cải thiện mức độ hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam theo thời gian. Trên cơ sở đó, chúng tôi phân tích và đánh giá những thuận lợi,

thách thức trong nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam, đề xuất một số giải pháp và khuyến nghị với cơ sở giáo dục đại học.

2. Hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam

Khái quát chung về hiểu biết tài chính

Nghiên cứu của Đinh Thị Mỹ Hạnh và Đào Tuấn Khanh (2023) tổng hợp và trình bày một cách tương đối khái quát về khái niệm hiểu biết tài chính. Hiểu biết tài chính còn được đề cập tới với các thuật ngữ như kiến thức tài chính, dân trí tài chính và có nhiều cách hiểu khác nhau. Hiểu biết tài chính đo lường sự hiểu biết về các khái niệm cơ bản về tài chính và có khả năng quản lý tài chính cá nhân thông qua việc đưa ra các quyết định hợp lý trong ngắn hạn một cách có cơ sở, lập kế hoạch tài chính dài hạn, sống có trách nhiệm, quan tâm tới cuộc sống và thay đổi về điều kiện kinh tế [3].

Teng & cộng sự (2023) tổng hợp các quan điểm tiếp cận hiểu biết tài chính, về cơ bản cũng thống nhất rằng hiểu biết tài chính bao gồm nhiều thành phần như nhận thức, kỹ năng, kiến thức, thái độ và hành vi. Những yếu tố này rất quan trọng trong việc đưa ra các quyết định tài chính sáng suốt và cải thiện tình trạng tài chính tổng thể. Hiểu biết tài chính cũng có thể được định nghĩa là khả năng của một cá nhân trong việc hiểu, đánh giá, kiểm soát và truyền đạt các vấn đề liên quan đến tài chính cá nhân [10]. Teng & cộng sự (2023) cũng đề cập tới nội hàm hiểu biết tài chính của một cá nhân đã được Tổ chức Hợp tác và Phát triển Kinh tế (OECD) xác định, bao gồm việc có kiến thức và hiểu biết về các khái niệm tài chính và rủi ro tiềm ẩn, cũng như sở hữu các kỹ năng, động lực và sự tự tin cần thiết để sử dụng kiến thức này để đưa ra quyết định hợp lý các tình huống tài chính khác nhau. Điều này dẫn đến một tình hình tài chính tốt hơn cho toàn bộ cá nhân và xã hội và cho phép tham gia vào các hoạt động kinh tế. Nói một cách đơn giản, kiến thức tài chính biểu thị sự hiểu biết và khả năng cần thiết để quản lý các vấn đề tài chính và đưa ra quyết định sáng suốt trong cuộc sống hàng ngày. Do đó, việc gia tăng tiếp xúc với kiến thức tài chính cho sinh viên sẽ cải thiện khả năng tài chính của họ, do họ tiếp xúc với nhiều kiến thức như giá trị thời gian của tiền, phân tích rủi ro và chi tiết về thị trường tài chính [10].

Bảng khảo sát về hiểu biết tài chính của OECD/INFE (2016) thực hiện với 30 nước bao gồm 3 yếu tố thể hiện hiểu biết tài chính của cá nhân gồm: (1) Kiến thức tài chính, (2) Hành vi tài chính và (3) Thái độ tài chính.

Bảng 1: Khung đánh giá hiểu biết tài chính cho người trưởng thành theo OECD /INFE (2016)

Kiến thức	Hành vi	Thái độ	Nhân tố nhân khẩu học
Lãi đơn và lãi kép	Theo dõi tiền	Tiết kiệm và tiêu dùng	Tuổi
Lạm phát và giá trị thời gian của tiền	Đáp ứng thanh toán cuối cùng	Khẩu vị thời gian (hiện tại và tương lai)	Giới tính
Rủi ro và tỷ suất sinh lời	Lựa chọn và sử dụng sản phẩm	Khẩu vị rủi ro	Trình độ học vấn
Đa dạng hóa rủi ro	Lập kế hoạch ngắn và dài hạn		Nghề nghiệp
			Thu nhập

(Nguồn: [5] [10])

Thang đo hiểu biết tài chính của OECD được nhiều nghiên cứu kế thừa và thực nghiệm với các mẫu nghiên cứu khác nhau, tiến hành cả trong nước và nước ngoài [1] [3] [6] [11] [12] [13] [14] [15].

Thực trạng hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam

Kết quả công bố từ một số nghiên cứu gần đây về hiểu biết tài chính cá nhân, nhất là về hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam nhìn chung đều thống nhất nhận định rằng mức độ hiểu biết tài chính của người dân Việt Nam nói chung và của sinh viên nói riêng về cơ bản còn thấp, cả trong tương quan so sánh với giá trị đo lường trong thang đánh giá lẫn so sánh với quốc gia khác [3]. Chỉ số hiểu biết tài chính của Việt Nam xếp hạng 12/16, 11/16 và 16/17 theo Master Card Financial khảo sát trong giai đoạn 2013-2015 [13]. Kết quả điều tra của OECD cho thấy, chỉ số hiểu biết tài chính Việt Nam đạt 11,6 điểm chỉ cao hơn Campuchia, thấp hơn một số nước khu vực Đông Nam Á, trong đó sinh viên tại các trường đại học TP. Hồ Chí Minh có đến 47% đánh giá không có kiến thức tài chính, đối với người trưởng thành có kinh nghiệm làm việc khoảng 5 năm chỉ số hiểu biết tài chính ở mức trung bình 2,4/5 điểm, phần lớn dân cư không làm trong lĩnh vực kinh tế, tài chính thì những khái niệm cơ bản về tài chính còn lạ lẫm [3]. Có nghiên cứu còn cho kết quả rằng số học sinh tiêu toàn bộ số tiền mình có chiếm gần 9%, chỉ khoảng 17% số học sinh trong mẫu nghiên cứu sử dụng một phần tiền và biết cách tiết kiệm [13]. Những kết quả nói trên cũng tương đồng với nghiên cứu trước đó của Khúc Thế Anh và cộng sự (2018) với địa bàn nông thôn Việt Nam, rằng nhóm tuổi từ 41 tuổi trở lên có hiểu biết tài chính cao hơn nhóm 18-25 tuổi, nhóm tuổi từ 26-40 tuổi chỉ số hiểu biết thấp nhất do sinh sống nông thôn, lao

động làm nghề nông từ nhỏ nên kiến thức tài chính hạn chế [1], qua đó cũng nhận thấy được rằng yêu cầu nâng cao hiểu biết tài chính cho nhóm đối tượng 18-25 tuổi thực sự cần thiết.

Một số nghiên cứu gần đây nhất về hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam cũng cho thấy kết quả tương tự. Nguyễn Thị Hoài Lê (2023, 2024) tiến hành với mẫu gồm 4.140 sinh viên tại các trường đại học trên toàn quốc năm 2021, với 11 câu hỏi chia làm 3 cấp độ kiến thức là căn bản, trung bình và nâng cao. Kết quả nghiên cứu cho thấy, sinh viên Việt Nam có kiến thức về tài chính không đồng đều ở các năm học khác nhau, vùng miền khác nhau, ngành học khác nhau. Kết quả nghiên cứu này là cơ sở để tác giả khuyến nghị rằng cần tổ chức một cách có hệ thống, có lộ trình một chiến lược giáo dục trong điều kiện Việt Nam đẩy mạnh chiến lược tài chính toàn diện [4].

Bảng 2: Điểm kiến thức tài chính trung bình của sinh viên Việt Nam theo tiêu chí phân loại trong nghiên cứu của Nguyễn Thị Hoài Lê (2023)

Tiêu chí	KT căn bản	KT nâng cao	Tổng điểm	Tiêu chí	KT căn bản	KT nâng cao	Tổng điểm
Giới tính				Ngành học			
Nam	3,78	2,12	5,90	Kinh tế	3,75	2,35	6,10
Nữ	3,58	2,29	5,88	TCNH	4,47	2,55	7,02
Khác	4,38	2,36	6,74	KHXH&NV	3,24	2,11	5,35
				KT&CN	3,90	2,10	6,00
				Khác	3,13	2,13	5,26
Khu vực				Năm học			
Hà Nội	3,88	2,29	6,17	Năm thứ nhất	3,39	2,26	5,65
Miền núi phía Bắc	3,08	2,00	5,09	Năm thứ hai	3,59	2,24	5,83
Miền Trung	3,14	2,19	5,33	Năm thứ ba	4,13	2,32	6,45
TP. Hồ Chí Minh	4,43	2,50	6,93	Năm thứ tư	3,92	2,22	6,14
Khác	3,01	2,12	5,13	Năm thứ năm	3,94	1,68	5,62
				Năm thứ sáu	6,50	3,00	9,50

(Nguồn: [4])

Khi đánh giá hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam trên khía cạnh thái độ tài chính và hành vi tài chính, kết quả mang lại có khác biệt. Cụ thể, sinh viên Việt Nam đã có thái độ và hành vi tài chính khá tốt, thích ứng yêu cầu của cuộc sống hiện đại, tuy nhiên, do kiến thức tài chính còn hạn chế đã ảnh hưởng không nhỏ tới thái độ và hành vi tài chính của họ. Từ kết quả nghiên cứu này, tác giả khuyến nghị Việt Nam cần có chương trình giáo dục tài chính để cải thiện các vấn đề kiểm soát chi tiêu, tiết kiệm, vay nợ và lập kế hoạch tài chính cá nhân cho sinh viên. Như vậy, sinh viên Việt Nam cần cải thiện cả kiến thức, thái độ và hành vi tài chính, do đó các chương trình giáo dục tài chính cần phải thiết kế để triển khai có hệ thống và bài bản [5].

Kết quả từ một số nghiên cứu sau này được thực hiện với phạm vi không gian nghiên cứu hẹp hơn cũng cho các kết luận tương tự, ủng hộ các kết quả nghiên cứu đã nêu trên. Chẳng hạn một nghiên cứu về hiểu biết tài chính cá nhân thời đại chuyển đổi số thực hiện trên mẫu gồm 200 sinh viên Trường Đại học Quốc tế Hồng Bàng của Nguyễn Đỗ Bích Nga (2023) chỉ ra rằng 86% sinh viên được khảo sát có mức điểm đánh giá hiểu biết tài chính dưới 200 điểm (trên thang điểm 300) trong đó 57,5% có mức điểm dưới 150 điểm, cho thấy

mức độ hiểu biết về tài chính cá nhân của sinh viên đang ở mức trung bình - kém. Tác giả cũng mở rộng so sánh và tham chiếu, cho thấy kết quả này phù hợp với kết quả khảo sát sinh viên trong một số nghiên cứu nước ngoài [7]. Tương tự, một nghiên cứu thực hiện với mẫu 200 sinh viên thuộc các khóa khác nhau của Trường Đại học Kinh tế (Đại học Huế), đã chỉ ra rằng sinh viên có điểm hiểu biết tài chính ở mức trung bình, không có sự khác biệt về hiểu biết tài chính giữa sinh viên nam và sinh viên nữ, sinh viên thuộc khối ngành tài chính có hiểu biết tốt hơn sinh viên không thuộc khối ngành tài chính và sinh viên đi làm thêm có hiểu biết tài chính tốt hơn sinh viên không đi làm thêm [14].

Để đánh giá sự thay đổi về hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam, các kết quả của một số nghiên cứu chủ yếu được tổng hợp để so sánh.

Bảng 3: Tổng hợp kết quả đánh giá hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam từ một số nghiên cứu chính

Nguồn	Phạm vi	Kết quả chủ yếu có liên quan
[7]	10-12/2016	Cam-pu-chia và Việt Nam
[15]	2016	435 sinh viên tại Việt Nam
[1]	2018	Dân số khu vực nông thôn
[13]	2020	Việt Nam
[4]	2021	4.140 sinh viên Việt Nam
[5]	2021	4.140 sinh viên Việt Nam
[3]		Tổng hợp kết quả các nghiên cứu trước đó
[8]	6-8/2022	200 sinh viên Trường Đại học Quốc tế Hồng Bàng
[9]	2022	586 sinh viên tại Vĩnh Long
[12]	2022	535 sinh viên Trường Đại học Tây Nguyên
[14]	2023	200 sinh viên Trường Đại học Kinh tế, Đại học Huế

(Nguồn: Tổng hợp từ các nghiên cứu)

Như vậy, qua tổng hợp những kết quả nghiên cứu gần đây (bảng 3) về hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam có thể thấy các nhận định đưa ra là tương đối thống nhất, cho thấy sinh viên Việt Nam có mức độ hiểu biết tài chính ở mức thấp và trung bình, có sự khác biệt giữa sinh viên các ngành học khác nhau. Các nhân tố nhân khẩu học về độ tuổi, trình độ học vấn, thu nhập,... có ảnh hưởng đến mức độ hiểu biết tài chính của sinh viên. Mức độ hiểu biết tài chính của sinh viên các ngành học có liên quan đến tài chính và kinh doanh cao hơn so với các ngành học khác là một minh chứng thực nghiệm xác đáng cho yêu cầu xây dựng và thực thi một chiến lược giáo dục tài chính, mà trong đó vai trò trọng yếu của các cơ sở giáo dục đại học phải được nhấn mạnh.

Khi tổng hợp và so sánh các đánh giá của các

nghiên cứu về hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam theo trình tự thời gian, có thể nhận định rằng mức độ hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam thay đổi rất ít trong những năm qua. Thực tế những năm gần đây môi trường kinh tế xã hội có sự phát triển nhanh chóng, các thông tin tài chính cùng với những kiến thức tài chính được tổng hợp và chuyển tải tới các đối tượng tiếp cận đã linh hoạt và hiệu quả hơn, dựa trên nền tảng phát triển khoa học công nghệ. Cùng với đó, các chương trình giáo dục tài chính đã xuất hiện ngày càng nhiều, quá trình phát triển và điều chỉnh chương trình đào tạo của các cơ sở giáo dục đại học trong đó có các chương trình đào tạo về tài chính được đẩy mạnh, hướng tới chú trọng đáp ứng các chuẩn đầu ra về kiến thức, kỹ năng, thái độ và trách nhiệm của người học. Như vậy, có thể thấy rằng mục tiêu nâng cao hiểu biết tài chính cho sinh viên chưa mất đi tính cấp thiết, hơn nữa có thể thấy bên cạnh những thuận lợi, còn nhiều thách thức phải giải quyết để nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên hướng tới thực hiện mục tiêu tài chính toàn diện. Trong tiến trình đó, sự tham gia của các cơ sở giáo dục đại học cần được nhấn mạnh. Rõ ràng, nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên gắn liền với hoạt động đào tạo của các cơ sở giáo dục đại học, song sự đa dạng các ngành đào tạo, hình thức đào tạo khó đảm bảo cho các khóa học giáo dục tài chính được phổ cập đến tất cả sinh viên Việt Nam, nhưng những đòi hỏi chính đáng và cấp thiết về các chương trình đào tạo, bồi dưỡng, hoạt động ngoại khóa, tọa đàm,... bằng nhiều kênh, nhiều hình thức khác nhau đã được chứng minh bằng các luận chứng, luận cứ khoa học có ý nghĩa. Đó là động lực và cũng là thách thức cho các cơ sở giáo dục đại học Việt Nam hướng tới thực hiện nhất quán và đồng bộ các mục tiêu của chiến lược tài chính toàn diện hiện nay.

3. Những thuận lợi và thách thức trong việc nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam

Thuận lợi:

Mục tiêu nâng cao năng lực tài chính của sinh viên Việt Nam trong bối cảnh hiện nay có thể khái quát một số thuận lợi như sau:

Một là, có định hướng rõ ràng về mặt chủ trương, đường lối

Dấu ấn rõ ràng và thuyết phục nhất cho thấy đã có định hướng và chủ trương ở tầm vĩ mô cho mục tiêu nâng cao hiểu biết tài chính cá nhân nói chung,

nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam nói riêng, là việc ban hành Quyết định số 149/QĐ-TTg ngày 22/01/2020 của Thủ tướng Chính phủ phê duyệt chiến lược tài chính toàn diện quốc gia đến năm 2025, định hướng đến năm 2030. Với các mục tiêu toàn diện và mục tiêu cụ thể, các nhiệm vụ và giải pháp được xác định rõ ràng, là định hướng căn bản cho các giải pháp phát triển tài chính toàn diện ở Việt Nam, trong đó có chiến lược đẩy mạnh giáo dục tài chính hướng tới nâng cao hiểu biết tài chính cá nhân nhất là nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam.

Với lĩnh vực tài chính, sự vào cuộc của Bộ Tài chính cùng Ngân hàng Nhà nước đang đẩy mạnh việc xây dựng và triển khai các chương trình, khóa học về tìm hiểu kiến thức và kỹ năng tài chính trong những năm gần đây. Đây là một yếu tố thuận lợi trực tiếp cho mục tiêu nâng cao hiểu biết tài chính nói chung và nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam nói riêng [3], [13].

Hai là, sự phát triển nhanh và toàn diện, được đầu tư có trọng điểm của nền tảng khoa học công nghệ trong cả nước

Lĩnh vực tài chính và các kiến thức tài chính gắn liền với các thành tựu khoa học công nghệ tiên tiến, hiện tại, đặc biệt là trong mảng công nghệ thông tin, truyền thông và chuyển đổi số. Cùng với chiến lược đẩy mạnh chuyển đổi số quốc gia, hệ thống tài chính của Việt Nam cũng dần được đổi mới căn bản và toàn diện, đẩy nhanh tái cấu trúc bền vững, các dấu ấn của thành tựu chuyển đổi số rõ rệt và ảnh hưởng sâu sắc hơn. Các sản phẩm dịch vụ tài chính tiêu dùng, đầu tư linh hoạt và đa dạng, dễ tiếp cận, tạo thuận lợi cho việc tiếp cận thông tin, tài liệu, dễ dàng tìm hiểu các kiến thức về tài chính, thực hành và củng cố các kỹ năng, tác động đến thái độ và hành vi tài chính của các chủ thể trong đó có sinh viên Việt Nam.

Ba là, chiến lược đổi mới và phát triển mạnh mẽ của hệ thống giáo dục quốc dân, nhất là giáo dục đại học

Vai trò và vị trí của các cơ sở giáo dục đại học đặc biệt quan trọng trong việc nâng cao hiểu biết tài chính cá nhân cũng như góp phần thực hiện có hiệu quả chiến lược phát triển tài chính toàn diện, không chỉ giới hạn trong phạm vi đào tạo, giáo dục và phổ cập kiến thức tài chính, mà còn bao trùm rộng khắp trên các lĩnh vực và ngành nghề khác như công nghệ thông tin, truyền thông, điện tử, máy học (Machine

learning), trí tuệ nhân tạo,... Sự phát triển cả về hình thức lẫn chiều sâu của hệ thống giáo dục quốc dân đặc biệt là giáo dục đại học vừa tạo động lực phát triển tài chính toàn diện, nâng cao hiểu biết tài chính, cũng vừa hoàn thiện một cách bài bản hệ thống “kênh phương tiện” hữu hiệu nâng cao hiểu biết tài chính cá nhân trong bối cảnh hiện nay. Các chương trình đào tạo đại học thường xuyên được đổi mới và điều chỉnh, hướng tới đáp ứng hiệu quả hơn các chuẩn đầu ra về kiến thức, kỹ năng và năng lực trách nhiệm, thái độ nghề nghiệp, trong đó các kỹ năng về ngoại ngữ và tin học được chú trọng. Nếu xét trên phạm vi rộng, việc hoàn thiện kỹ năng ngoại ngữ và tin học cho sinh viên là một thuận lợi hỗ trợ việc tự học tự tìm hiểu các kiến thức cần thiết từ tài nguyên internet. Còn xét trên phạm vi các chương trình đào tạo có liên quan đến quản lý tài chính (các chương trình đào tạo về quản trị kinh doanh, tài chính - ngân hàng, kế toán - kiểm toán, đầu tư,...) việc hoàn thiện chương trình đào tạo theo hướng đáp ứng hiệu quả các chuẩn đầu ra chính là một trong các động lực nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên, do các chương trình đào tạo mảng này thường lồng ghép các môn học về tài chính - kế toán.

Mặt khác, các cơ sở giáo dục đại học đang có xu hướng chuyển đổi năng động hơn, bên cạnh hoạt động đào tạo và nghiên cứu khoa học truyền thống, các chương trình/khóa học ngắn hạn cũng được phát triển đa dạng, trong các cơ sở đào tạo lĩnh vực kinh tế và kinh doanh có các khóa học/bồi dưỡng về quản lý tài chính với nội dung và phương thức phong phú, linh hoạt và dễ tiếp cận hơn cho người học.

Bốn là, năng lực và phẩm chất cá nhân của thế hệ sinh viên hiện nay

Được sinh trưởng và đào tạo trong giai đoạn kinh tế phát triển, bùng nổ công nghệ thông tin, thụ hưởng trực tiếp các thành tựu của nhân loại trên nhiều mặt (công nghệ, y tế, giáo dục, tiến bộ về tư tưởng,...) đã hình thành nên một thế hệ sinh viên mới năng động hơn, táo bạo hơn, chủ động và sẵn sàng tiếp cận, tìm hiểu và đón nhận các luồng tri thức mới, nhanh chóng làm quen với các kỹ thuật mới, công nghệ mới. Các thế mạnh vượt trội của thế hệ sinh viên gen Z trở về sau là một thuận lợi rất rõ ràng cho việc thực hiện các giải pháp nâng cao hiểu biết tài chính cũng như thực hiện một cách hệ thống chiến lược phát triển tài chính toàn diện quốc gia. Thế hệ

sinh viên hiện nay có thể coi là đối tượng chính của các giải pháp và chiến lược nâng cao hiểu biết tài chính, nhưng đồng thời sẽ nhanh chóng trở thành đội ngũ chủ chốt kế thừa và phát triển các thành tựu trên mọi mặt của đời sống kinh tế - xã hội, trong đó có vấn đề phát triển kinh tế quốc gia, đẩy mạnh chiến lược phát triển tài chính toàn diện, nâng cao hiểu biết tài chính với các mục tiêu mới, định hướng mới phù hợp với giai đoạn thực tiễn mới.

Thách thức:

Bên cạnh những thuận lợi khá rõ ràng trong tiến trình nâng cao hiểu biết tài chính cá nhân trong đó có nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam, hướng tới thực hiện có hiệu quả các mục tiêu chiến lược phát triển tài chính toàn diện tại Việt Nam, không thể không phân tích và đánh giá các thách thức. Có thể khái quát một số thách thức chủ yếu như sau:

Thứ nhất, vấn đề định kiến và nhận thức truyền thống trong quản lý tài chính

Mặc dù hiện nay các việc tiếp cận các tri thức hiện đại đã dễ dàng và thuận tiện hơn rất nhiều, thế hệ sinh viên mới sớm có tư tưởng tiến bộ và nhanh nhạy song một tỷ lệ không nhỏ sinh viên thế hệ này từng chịu ảnh hưởng trực tiếp từ định kiến/quan điểm của người lớn rằng không nên cho trẻ em giữ tiền hoặc tiếp xúc với tiền từ sớm để tránh tiêu xài phung phí hay sa đà vào tệ nạn, ăn chơi [3]. Tư tưởng và quan điểm này cũng góp phần hạn chế cơ hội chính đáng tiếp cận các kiến thức và cơ hội hình thành các kỹ năng về quản lý tiền, quản lý tài chính.

Thứ hai, xuất phát điểm về kinh tế, tài chính của đại bộ phận người dân và của sinh viên không cao.

Khi tổng hợp và so sánh các kết quả nghiên cứu về hiểu biết tài chính, có thể thấy rằng một tỷ lệ lớn sinh viên Việt Nam xuất thân và sinh trưởng tại các tỉnh thành không phải là đô thị hay trung tâm kinh tế lớn, có thu nhập và mức sống không cao nên nhu cầu và cơ hội sử dụng sản phẩm dịch vụ tài chính hạn chế, từ đó dẫn đến hạn chế kiến thức tài chính, kinh nghiệm sử dụng các dịch vụ tài chính ít ỏi, kỹ năng sử dụng dịch vụ tài chính hạn chế.

Thứ ba, thách thức trong xây dựng và triển khai các chương trình giáo dục tài chính cá nhân

Giai đoạn vừa qua, các chương trình giáo dục tài chính cá nhân chủ yếu mang tính tự phát cho từng nhóm đối tượng riêng lẻ, đào tạo theo nhu cầu, mục tiêu riêng từng tổ chức. Các cơ sở giáo dục chuyên

nghiệp với các chương trình giáo dục tài chính cá nhân chuyên nghiệp còn ít. Theo đánh giá, trong quá trình triển khai các chương trình giáo dục tài chính chú tâm đến việc truyền tải nội dung một số khái niệm tài chính cơ bản về tiết kiệm và chi tiêu hợp lý,... chưa quan tâm đúng mức đến thái độ và hành vi tài chính [3].

4. Giải pháp nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam và khuyến nghị với cơ sở giáo dục đại học

Giải pháp chủ yếu nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam:

+ Xây dựng chiến lược giáo dục tài chính quốc gia, đưa giáo dục tài chính vào từng bậc học ở mức độ phù hợp, đặc biệt chú trọng các chương trình đào tạo dài hạn, các khóa bồi dưỡng ngắn hạn về quản lý tài chính cá nhân. Với sinh viên, việc vận dụng hiểu biết tài chính vào thực tiễn cuộc sống cho hiệu quả là vấn đề không đơn giản. Do vậy, việc xây dựng những chương trình hỗ trợ giúp sinh viên được trải nghiệm và áp dụng các nội dung lý thuyết trên giảng đường vào thực tiễn là hết sức cần thiết.

+ Phát triển hơn nữa các hoạt động truyền thông về giao dịch tài chính, phát triển các kênh tiếp cận kiến thức tài chính hiện đại và có hiệu quả truyền thông cao như tổ chức game show truyền hình, youtube, trang mạng xã hội, các ấn bản in có hình ảnh minh họa với nội dung ngắn gọn, đơn giản, dễ hiểu để sinh viên dễ dàng tiếp cận và hứng thú tìm hiểu. Các nội dung truyền thông cần có sự phân hóa phân luồng, từ các kiến thức tài chính cơ bản như tiết kiệm, lãi suất, đầu tư, bảo hiểm, lạm phát, cổ phiếu, trái phiếu, tiền gửi... tới các kiến thức tài chính chuyên sâu và các kỹ năng quản lý tài chính nâng cao.

+ Đẩy mạnh phát triển, đa dạng hóa các tổ chức cung cấp sản phẩm tài chính, đa dạng và linh hoạt các kênh phân phối, khuyến khích phát triển và ứng dụng công nghệ vào thiết kế và triển khai các sản phẩm dịch vụ tài chính. Cần có lộ trình đầu tư phát triển mạnh cơ sở hạ tầng viễn thông, an ninh mạng giúp các giao dịch thuận lợi, an toàn. Trong giai đoạn tiếp theo, cần chú trọng phát triển hệ thống các kênh phân phối sản phẩm dịch vụ tài chính ở các vùng nông thôn, vùng sâu, vùng xa để gia tăng cơ hội tiếp cận các sản phẩm, dịch vụ tài chính cho người dân nói chung và cho các nhóm yếu thế trong

xã hội. Cùng với việc gia tăng sử dụng các ứng dụng điện tử về tài chính (như các ứng dụng giao dịch điện tử của ngân hàng, đầu tư chứng khoán, quản lý tài chính cá nhân, các ứng dụng thanh toán cá nhân khác), việc tiếp cận với kiến thức và nâng cao kỹ năng về tài chính của người dân dễ dàng hơn. Đặc biệt, việc sử dụng thường xuyên các ứng dụng trên điện thoại thông minh của sinh viên có thể thúc đẩy việc tìm hiểu các kiến thức, làm quen các kỹ năng và giúp hình thành thái độ tích cực - là những nội dung cốt lõi của hiểu biết tài chính.

Một số khuyến nghị với các cơ sở giáo dục đại học

Kinh nghiệm ở các nước đều cho thấy giáo dục đóng một vai trò quan trọng trong việc nâng cao hiểu biết tài chính cá nhân của sinh viên. Các cơ sở giáo dục đại học cần đưa việc đào tạo các kiến thức, kỹ năng cần thiết về tài chính cá nhân vào chương trình đào tạo ở một mức độ phù hợp, đồng thời phát triển các chương trình bồi dưỡng ngắn hạn, các khóa học cơ bản, phù hợp với nhu cầu và điều kiện của số đông sinh viên các ngành không thuộc khối kinh doanh quản lý hay nhóm ngành tài chính - ngân hàng.

Bên cạnh đó cần đẩy mạnh liên kết giữa cơ sở giáo dục đại học với các doanh nghiệp và tổ chức cung ứng dịch vụ tài chính để xây dựng, phát triển chương trình đào tạo một cách hợp lý.

Các cơ sở giáo dục đại học cũng nên phát triển và đa dạng hóa các hoạt động hỗ trợ đào tạo liên quan đến khối kiến thức tài chính, các hoạt động đội - nhóm chuyên môn để tạo thuận lợi kết nối sinh viên tham gia các hoạt động rèn luyện, tự đào tạo, bổ sung kiến thức tài chính ngoài các lớp học chính tắc, đồng thời có điều kiện phát triển kỹ năng cá nhân và có cơ hội trao đổi, hỗ trợ lẫn nhau.

Với vai trò nòng cốt trong nâng cao hiểu biết tài chính cá nhân, các cơ sở giáo dục đại học cần chú trọng xây dựng chương trình giáo dục tài chính toàn diện cho các lứa tuổi khác nhau, không giới hạn với đối tượng là sinh viên, từ lứa tuổi trẻ em đến người trưởng thành trong đó đặc biệt chú trọng thiết kế chương trình cho từng nhóm đối tượng cụ thể dựa trên đặc trưng và mục tiêu học tập của nhóm đối tượng đó. Đối với nhóm thanh niên mà nòng cốt là sinh viên, ngoài giúp họ có hiểu biết để tránh các sai lầm tài chính rất dễ xảy ra trong những bước đầu đời, trong quá trình giáo dục còn phát hiện những nhóm có năng lực

vượt trội hơn các nhóm khác để bồi dưỡng, phát triển. Việc xác định đối tượng mục tiêu ưu tiên cũng hữu ích để tối đa hóa tác động tích cực từ các nguồn lực có hạn, đồng thời, cho phép xây dựng chương trình chuyên môn và kiến thức phù hợp với từng nhóm mục tiêu cụ thể. Cần xác định giáo dục tài chính cá nhân trong trường đại học đóng vai trò then chốt để trang bị kiến thức tài chính đồng bộ với việc cải thiện thái độ tài chính và hành vi tài chính cho các sinh viên [5].

5. Kết luận

Hoàn thiện và nâng cao hiểu biết tài chính cá nhân là một quá trình lâu dài, nhiều khâu nhiều công đoạn được kết hợp một cách có hệ thống và hiệu quả. Do đó, trong bối cảnh chiến lược phát triển tài chính toàn diện tại Việt Nam hiện nay, việc nâng cao hiểu biết tài chính cá nhân trở thành cấp thiết và trọng tâm. Trong đó, mục tiêu nâng cao hiểu biết tài chính cho sinh viên Việt Nam vừa thể hiện tính trọng yếu của chiến lược vừa tạo động lực “đầu kéo” phát triển hiểu biết tài chính cá nhân trong tương lai của cả quốc gia. Hiểu biết tài chính của cá nhân nói chung, của sinh viên Việt Nam nói riêng chịu tác động của nhiều nhân tố chủ quan và khách quan, chịu ảnh hưởng định hướng từ chiến lược quốc gia lẫn ảnh hưởng trực tiếp từ quá trình đào tạo, bồi dưỡng, do đó vai trò của các cơ sở giáo dục đại học cần được chú trọng. Tuy nhiên, các kiến thức và công nghệ trong lĩnh vực tài chính biến động cực kỳ nhanh và phức tạp, do đó các khó khăn thách thức trong mỗi giai đoạn phát triển tài chính là khác biệt và luôn trở thành vấn đề cấp thiết, do đó, các giải pháp và chiến lược cần được xây dựng và thực thi một cách hệ thống, toàn diện, nhằm đảm bảo cho mục tiêu nâng cao hiểu biết tài chính được đáp ứng một cách thuận lợi và hiệu quả nhất.

Bài viết kế thừa và hệ thống các kết quả nghiên cứu chủ yếu về hiểu biết tài chính và nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên, qua đó phân tích và đánh giá các thuận lợi, thách thức trong việc thực hiện mục tiêu nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên Việt Nam trong bối cảnh đẩy mạnh chiến lược phát triển tài chính toàn diện quốc gia. Các phân tích và bình luận cũng như giải pháp, khuyến nghị sẽ hoàn thiện hơn khi tiếp tục triển khai các nghiên cứu thực nghiệm và so sánh nhằm củng cố thêm các luận chứng, luận cứ khoa học về nâng cao hiểu biết tài chính cá nhân. □

Tài liệu tham khảo

1. Khúc Thế Anh và đồng sự (2018), “Một số vấn đề về dân trí tài chính tại vùng nông thôn Việt Nam”, Kỷ yếu Hội thảo quốc gia: Kinh tế Việt Nam năm 2018 và triển vọng năm 2019 - Hướng tới chính sách tài khóa bền vững và hỗ trợ tăng trưởng.
2. Chính phủ (2020), *Quyết định số 149/QĐ-TTg ngày 22/01/2020 của Thủ tướng Chính phủ về việc phê duyệt chiến lược tài chính toàn diện quốc gia đến năm 2025, định hướng đến năm 2030*.
3. Đinh Thị Mỹ Hạnh, Đào Tuấn Khanh (2023), “Nâng cao hiểu biết tài chính tại Việt Nam”, *Tạp chí Tài chính*, số 803 (tháng 6/2023), 59-61.
4. Nguyễn Thị Hoài Lê (2023), “Kiến thức tài chính của sinh viên Việt Nam: Thực trạng và các vấn đề đặt ra”, *Tạp chí Khoa học & Đào tạo Ngân hàng*, 254, 1-12.
5. Nguyễn Thị Hoài Lê (2024), “Nâng cao hiểu biết tài chính cá nhân từ việc cải thiện thái độ tài chính và hành vi tài chính của sinh viên Việt Nam”, *Tạp chí Khoa học & Đào tạo Ngân hàng*, số 260+261, 171-184.
6. Nguyễn Thị Hoài Lê, Trần Thị Việt Thạch và cộng sự (2023), *Nâng cao hiểu biết tài chính cá nhân cho sinh viên Việt Nam* (hướng đến mục tiêu tài chính toàn diện), NXB. Khoa học xã hội.
7. Morgan, P.J., & Trinh, Q.L. (2017), “Determinants and impacts of Financial Literacy in Cambodia and Vietnam”, ADBI Working paper No. 754.
8. Nguyễn Đỗ Bích Nga (2023), “Nâng cao hiểu biết tài chính cá nhân thời đại chuyển đổi số của sinh viên Trường Đại học Quốc tế Hồng Bàng”, *Tạp chí Khoa học Trường Đại học Quốc tế Hồng Bàng*, số 21, 63-72.
9. Nguyễn Thị Ánh Ngọc, Đoàn Thị Thanh Hòa & Nguyễn Thị Diễm (2023), “Giải pháp nâng cao hiểu biết tài chính của sinh viên trên địa bàn tỉnh Vĩnh Long”, *Tạp chí Phát triển & Hội nhập*, số 69 (79), 67-74.
10. OECD (2016), *OECD/INFE International Survey of Adult Financial Literacy Competencies*.
11. Teng, P.K., Heng B.L.J. & Abdullah S.I.N.W. (2023), “Preliminary study on financial literacy of business undergraduate students”, *Proceeding of 8th International Conference on Accounting and Finance (ICOAF-2023)*, 23-32.
12. Nguyễn Thị Phương Thảo, Nguyễn Thị Bích Ngọc (2022), “Các nhân tố ảnh hưởng đến hiểu biết tài chính cá nhân của sinh viên trường Đại học Tây Nguyên”, *Tạp chí Khoa học Đại học Tây Nguyên*, số 57, 75-83.
13. Trần Thanh Thu và Đào Hồng Nhung (2020), “Chương trình giáo dục tài chính quốc gia trong bối cảnh số hóa ngành Tài chính: Kinh nghiệm và đề xuất cho Việt Nam”, *Tạp chí Khoa học & Đào tạo Ngân hàng*, số 221, 71-84.
14. Mai Thanh Văn, Nguyễn Việt Anh, & Nguyễn Ngọc Nam (2024), “Đánh giá hiểu biết tài chính cá nhân của sinh viên Trường Đại học Kinh tế, Đại học Huế”, *Tạp chí Khoa học Quản lý và Kinh tế*, Trường Đại học Kinh tế, Đại học Huế, (29), truy cập <https://tapchi.hce.edu.vn/index.php/sjme/article/view/295>.
15. Yen Thi Hai Nguyen (2017), “Evaluate Financial Literacy of Vietnamese Students in Higher Education and Its Determinants - The need of Financial Education”, *Conference Papers - VEAM 2017*.